

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ

для студентів магістрів 8.014 Середня освіта (Географія)

2020

УДК 001.891 (075.8)
ББК 72я73
Ф-36

Укладач: Фекета Ірина Юріївна доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування, кандидат біологічних наук

Методика та організація наукових досліджень. Методичні рекомендації з курсу для студентів магістрів 8.014. Середня освіта (Географія)/ І.Ю. Фекета – Ужгород: видавництво УжНУ “Говерла”, 2020. – 65 с.

Рецензенти:

Розлуцька Г.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Глюдзик Г.Б. методист кабінету методики викладання природничо-математичних дисциплін Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Ухвалено методичною комісією географічного факультету ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (Протокол № 1 від 28 серпня 2020)

© І.Ю. Фекета, 2020
© Ужгородський національний
університет

ПЕРЕДМОВА

У методичних рекомендаціях з курсу «Методика та організація наукових досліджень» висвітлено питання методики та організації науково-дослідної діяльності. Викладено поняття, принципи, особливості планування, методи, структуру і технології теоретичних та експериментальних досліджень. Узагальнено понятійний апарат науковця початківця. Подано орієнтовну програму навчальної дисципліни «Методика та організація наукових досліджень». Передбачено контрольні запитання для самоперевірки отриманих знань.

Методичні рекомендації розраховані для студентів-магістрів, дослідників-початківців дуже важливо не тільки добре знати основні положення, які характеризують наукову роботу, але й мати хоча б загальне уявлення про методологію та методику наукової творчості. Дозволить удосконалити методичні навички у самостійній роботі з джерелами інформації та відповідними програмно-технічними засобами, відкриває широкі можливості для освоєння додаткового теоретичного матеріалу і накопиченого практичного досвіду, а також методологію досліджень.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 01 Освіта	Нормативна (цикл дисциплін фундаментальної підготовки)	
	Спеціальність (професійне спрямування): 014 Середня освіта		
Модулів – 1	Спеціалізація: 014 Географія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання:		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4,7	Освітньо-кваліфікаційний рівень: спеціаліст, магістр	Лекції	
		26 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	
		Самостійна робота	
76 год.	108 год.		
Індивідуальні завдання:			
год.			
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,57 (37% до 63%)

для заочної форми навчання – 0,1 (10% до 90%)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальний курс "Методологія і організація наукових досліджень" є одним із фундаментальних навчальних курсів програми підготовки магістрів-географів.

Мета викладання дисципліни – формування у студентів сучасного наукового світогляду, вироблення навиків проведення науково-дослідницької роботи.

Завданнями навчального курсу є:

- сформуванню уявлення про основні концепції методології науки,
- розвинути вміння системного підходу при організації та проведенні науково-дослідної діяльності;
- висвітлення теоретичних основ з питань методики, методології, технології та організації наукових досліджень
- опанувати основами науково-методичними знаннями наукових досліджень;

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- теоретико-методичні основи пізнання в наукових дослідженнях;
- загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні методи наукових досліджень, розуміти їх зміст, функції та підходи їх застосування;
- основні методологічні та методичні підходи до вивчення конкретних об'єктів, явищ чи процесів, тобто знати методологію наукових досліджень.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні вміти:

- вибирати та формулювати проблему дослідження;
- шукати необхідну наукову інформацію;
- обирати методологічну основу дослідження
- реферувати літературні джерела;
- брати участь в науковій дискусії;
- формулювати об'єкт і предмет дослідження;
- формулювати і перевіряти наукові гіпотези;
- формувати комплекс методик для дослідження обраного предмету;
- збирати емпіричні дані;
- проводити обробку та інтерпретацію емпіричних даних;
- оформлювати наукові звіти;

- представляти результат дослідження на наукових конференціях і семінарах.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Методологія в науковому дослідженні: загальні засади та принципи

Тема 1. Вступ. Місце науки в сучасному світі. Поняття науки як сфери людської діяльності. Суть і складові наукового дослідження. Науковий метод дослідження Література: [1-3, 10, 12]

Тема 2. Методологія в науковому дослідженні: загальні засади та принципи. Закони та закономірності. Принципи і правила. Аксиоми і гіпотези. Загальні підходи до їх формулювання і розробки. Класифікація методів наукового дослідження. Література: [1-3, 5, 9, 10, 12]

Тема 3. Основні підходи та методи наукових досліджень.

Поняття наукового методу, його основні функції та риси. Об'єктивність та суб'єктивність наукового методу. Філософські підходи та принципи у науковому пізнанні. Система та класифікація методів наукових досліджень. Загальнологічні, загальнонаукові та конкретнонаукові методи. Системний підхід в дослідженні. Методи географічних досліджень. Література: [1-4, 6, 7, 9, 12-14]

Змістовний модуль 2. Обробка та представлення наукових даних

Тема 4. Зміст і етапи науково-дослідної роботи. Наукова проблема та обґрунтування теми дослідження. Гіпотези у наукових дослідженнях Критерії вибору теми наукового дослідження, порядок її конкретизації і затвердження . Дослідна і завершальна стадії науково-дослідного процесу.

Тема 5. Пошук наукової інформації та її представлення. Поняття наукової інформації. Роль інформації в наукових дослідженнях. Види та ознаки науково-технічної інформації. Джерела інформації та їх використання у науково-дослідній роботі. Принципи бібліографічного пошуку. Інформаційно-пошукові

системи. Пошук інформації в мережі Інтернет. Аналіз та інтерпретація інформації. Організація роботи з науковою літературою.

Література: [1-3, 9, 10]

Тема 6. Технологія і організація наукових досліджень. Наукова організація та планування праці в наукових дослідженнях. Принципи наукової організації праці. Програма, план та графік дослідження. Технологія та логіка наукового дослідження. Методика наукового дослідження. Загальна характеристика процесів та етапів наукового дослідження. Формулювання теми наукового дослідження та визначення робочої гіпотези. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження. Виконання теоретичних і прикладних наукових досліджень. Організація робочого дня науковця. Організація робочого місця науковця. Особливості творчої праці в наукових дослідженнях. Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність.

Література: [1-3, 9, 10, 12]

Тема 7. Оформлення результатів наукового дослідження та впровадження їх у практику господарської діяльності

Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження. Систематизація результатів наукового дослідження. Форми подання цифрового та ілюстративного матеріалу. Впровадження результатів завершених наукових досліджень. Ефективність результатів наукових досліджень, їх критерії та оцінка

Література: [1-3, 9, 10]

Тема 8. Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі. Науково-дослідна робота студентів, її форми і роль у підготовці спеціалістів. Наукова організація дослідного процесу. Вимоги до змісту і структури кваліфікаційних робіт. Магістерська та дипломна робота: загальна характеристика. Послідовність виконання роботи. Література: [1-3, 9, 10, 12]

Тема 9. Методика підготовки наукових публікацій та виступів

Наукова публікація. Функції та види наукових публікацій. Наукова стаття. Робота над доповідями і науковими публікаціями. Методика підготовки та оформлення публікацій. Тези наукової доповіді. Техніка написання тексту.

Доповідь (повідомлення) та особливості її підготовки. Специфіка усного виступу перед аудиторією. Підготовка презентації до виступу. Підготовка та оформлення студентських публікацій. Правила оформлення публікацій. Наукова мова та її особливості. *Література:* [1-3, 9, 10]

Тема 10. Методологія і організація географічних досліджень

Види та теоретична база географічних досліджень. Підготовка та етапи географічних досліджень. Інформаційне забезпечення роботи. Польові географічні дослідження, їх організація, проведення та аналіз. Техніка конкретних польових фізико-географічних досліджень. Організація географічних експедицій. Методика проведення соціально- та економіко-географічних досліджень. *Література:* [4-9, 11-14]

Тема 11. Організація наукової діяльності в Україні

Державна організація наукової діяльності в Україні. Пріоритетні напрями наукових досліджень. Система підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів. Соціально-правовий статус наукових працівників. Правова база з питань науково-технічної діяльності. Міжнародні наукові зв'язки України. Міжнародний досвід ведення науково-дослідницької роботи. Грантова робота. Етичні норми і цінності науки. *Література:* [1-3, 9, 10]

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Вступ. Місце науки в сучасному світі.	11	2	2			7	13	1				12
Тема 2. Методологія в науковому дослідженні:	14	4	2			10	13	1				12

загальні засади та принципи												
Тема 3. Основні підходи та методи наукових досліджень	14	2	2			10	13	1				12
Тема 4. Зміст і етапи науково-дослідної роботи.		2										
Тема 5. Пошук наукової інформації та її представлення.	16	4	2			10	13	1				12
Тема 6. Технологія і організація наукових досліджень	14	2	2			10	13	1				12
Тема 7. Оформлення результатів наукових досліджень.	14	2	2			10	17	1	4			12
Тема 8. Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі.	2	2				4						
Тема 9. Методика підготовки наукових публікацій та виступів	12	2	2			8	13	1				12
Тема 10. Методологія і організація	12	2	2			8	13	1				12

географічних досліджень												
Тема 11. Організація наукової діяльності в Україні	10	2	2			6	12					12
<i>Усього годин</i>	120	26	18			76	120	8	4			108
<i>ІНДЗ</i>			-	-		-			-	-	-	
<i>Усього годин</i>	120	26	18			76	120	8	4			108

5. Теми семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Виникнення та еволюція науки. Історія розвитку наукових досліджень	2
2	Методологія та форми наукових досліджень	2
3	Система та класифікація методів наукових досліджень	2
4	Використання інформації в наукових дослідженнях. Техніка роботи з спеціальною літературою	2
5	Організація праці у наукових дослідженнях	2
6	Види наукових публікацій. Вимоги до змісту і структури магістерських робіт	2
7	Підготовка та оформлення студентських публікацій	2
8	Методика проведення географічних досліджень	2
9	Організація наукової діяльності в Україні та світі. Система підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів	2
	Разом	18

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Виконання та оформлення курсових та дипломних робіт	4
	Разом	4

6. Теми лабораторних занять

У програмі лабораторні заняття не заплановано.

7. Теми практичних занять

У програмі практичні заняття не заплановано.

8. Самостійна робота

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Класичний етап розвитку науки	2
2	Некласичний етап розвитку науки	2
3	Постнекласичний етап розвитку науки	2
4	Наукознавство та його характеристика	1
5	Застосування модельного підходу в аналітичних дослідженнях	2
6	Категоріально-понятійний апарат наукового дослідження	2
7	Наукова термінологія	3
8	Натурфілософський, діалектичний, позитивістський підходи	2
9	Сучасні філософські підходи (неопозитивізм, постпозитивізм, структуралізм, постструктуралізм)	3
10	Системний підхід в дослідженні	2
11	Інформаційно-пошукові системи	2
12	Система УДК та ББК	2
13	Етика цитування	3
14	Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність	2
15	Організація робочого дня та робочого місця науковця	3
16	Особливості творчої праці в наукових дослідженнях	2
17	Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження	2
18	Створення ілюстративного матеріалу до роботи	2
19	Використання програми Microsoft Word для оформлення наукових робіт	3
20	Техніка написання наукового тексту	4
21	Наукова мова та її особливості	3
22	Теоретична база географічних досліджень	3
23	Техніка конкретних польових фізико-географічних досліджень	4
24	Соціально-правовий статус наукових працівників	2
25	Грантова робота	3
26	Етичні норми і цінності науки	2
27	Виконання науково-дослідного завдання за темою у відповідності до тематики магістерської роботи	21

	Разом	76
Заочна форма навчання		
№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Класичний етап розвитку науки	4
2	Некласичний етап розвитку науки	4
3	Постнекласичний етап розвитку науки	4
4	Наукознавство та його характеристика	4
5	Застосування модельного підходу в аналітичних дослідженнях	4
6	Категоріально-понятійний апарат наукового дослідження	4
7	Наукова термінологія	4
8	Натурфілософський, діалектичний, позитивістський підходи	4
9	Сучасні філософські підходи (неопозитивізм, постпозитивізм, структуралізм, постструктуралізм)	4
10	Системний підхід в дослідженні	4
11	Інформаційно-пошукові системи	4
12	Система УДК та ББК	4
13	Етика цитування	4
14	Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність	4
15	Організація робочого дня та робочого місця науковця	4
16	Особливості творчої праці в наукових дослідженнях	4
17	Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження	5
18	Створення ілюстративного матеріалу до роботи	5
19	Використання програми Microsoft Word для оформлення наукових робіт	5
20	Техніка написання наукового тексту	5
21	Наукова мова та її особливості	4
22	Теоретична база географічних досліджень	4
23	Техніка конкретних польових фізико-географічних досліджень	4
24	Соціально-правовий статус наукових працівників	4
25	Грантова робота	4
26	Етичні норми і цінності науки	4
	Разом	108

У межах курсу «Методологія та організація наукових досліджень» студенти денної форми навчання виконують науково-дослідні завдання за темою у відповідності до тематики магістерської роботи. Тема обирається студентом самостійно. Формулювання теми роботи, її актуальності і достовірності узгоджується з викладачем.

У відповідності до обраної тематики студент виконує наступні завдання:

- 1) визначає об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, складає календарний графік виконання дослідження;
- 2) готує короткий реферат з історії вивчення та стану вивченості досліджуваного питання;
- 3) складає бібліографічний список наявної літератури з досліджуваного питання;
- 4) готує відгук на автореферат дисертації (за вибором) відповідно до тематики дослідження;
- 5) готує тези доповіді та представляє їх перед аудиторією.

9. Індивідуальні завдання

ІНДЗ навчальним планом не передбачено.

10. Методи навчання

1. Лекційна форма навчання: словесні методи (лекція, бесіда, пояснення), наочні методи (ілюстрація, демонстрація), бінарні методи (словесно-інформаційний, словесно-проблемний, словесно-дослідницький).

2. Практично-семінарська форма навчання: репродуктивні (відповідь, дискусія), демонстративні, проблемно-пошукові, дослідницькі.

3. Самостійна робота студента: проблемно-пошукові, дослідницькі.

11. Методи контролю

1. Поточний контроль: усне опитування, співбесіда, тестування, поточний письмовий контроль, перевірка науково-дослідних завдань.

2. Модульний контроль: у формі контрольної роботи з тем змістовного модуля.

3. Підсумковий контроль: залік у формі усної перевірки знань – відповідей на питання, що додаються у кінці робочої програми.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Загальна сума		
Змістовий модуль 1										КМР	СРС
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	30	34	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4			

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів, КМР – контрольна модульна робота, СРС – самостійна робота студента.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90-100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано
0-34	F	

13. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.

14. Рекомендована література

Базова

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2009. – 206 с.
2. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
3. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: Навч. посібник / Г. С. Цехмістрова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с.

Допоміжна

4. Беручашвили Н. Л. Методы комплексных физико-географических исследований: Учебник / Н. Л. Беручашвили, В. К. Жучкова. — М.: Изд-во МГУ, 1997. – 320 с.
5. Теория и методология географической науки: Учебник для вузов / Под ред. М. М. Голубчика и С. П. Евдокимова. – М.: Изд-во ВЛАДОС, 2005. – 344 с.
6. Дзенис З.Е. Метология и методика социально-экономгеографических исследований / З. Е. Дзенис. – Рига: Зинатне, 1980. – 258 с.
7. Дьяконов К. Н. и др. Современные методы географических исследований: Кн. для учителя / К. Н. Дьяконов, Н. С. Касимов, В. С. Тикунов. – М.: Просвещение: АО «Учеб. лит.», 1996. – 207 с.
8. Исаченко А. Г. Теория и методология географической науки: Учеб. для студ. вузов / А. Г. Исаченко. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 400 с.
9. Кілінська К.І. Основи науково-дослідної роботи з географії: Навч. посібник / К. І. Кілінська. — Чернівці: Рута, 2001. - 112 с.
10. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. Навч. посіб. / О. В. Колесников. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
11. Круль В.П. Історія та методологія географічної науки: конспект лекцій / В. П. Круль. – Чернівці: Рута, 2000. – 84 с.

12. Мороз С. А. Методологія географічної науки: Навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. – К. : Заповіт, 1997. – 333 с.
13. Основы научных исследований. География / Под ред. проф. Н. Д. Пистуна и проф. Г. И. Швевса. – К.: Выща шк. Головное изд-во, 1988. – 192 с.
14. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

15. Інформаційні ресурси

1. http://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка
2. <http://biblioteka.uz.ua/>
3. <http://www.nbu.gov.ua/>
4. <http://www.twirpx.com/>
5. <http://geografica.net.ua/>
6. <http://geoknigi.com/index.php>

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття науки як сфери людської діяльності.
2. Суть науки та наукової діяльності.
3. Цілі та функції науки.
4. Суть наукового пізнання, знання та наукового дослідження.
5. Види та ознаки наукового дослідження.
6. Суб'єкт, об'єкт та предмет наукових досліджень.
7. Взаємозв'язок науки з практикою.
8. Поняття та рівні наукової методології.
9. Філософська, загальнонаукова та конкретно-наукова методологія.
10. Методологія теоретичних досліджень.
11. Основні форми наукових досліджень.
12. Аналітичні наукові дослідження. Застосування модельного підходу в аналітичних дослідженнях.
13. Експериментальні дослідження як метод наукового пізнання.

14. Структурні елементи науки та їх характеристика.
15. Категоріально-понятійний апарат наукового дослідження. Наукова термінологія.
16. Поняття наукового методу, його основні функції та риси.
17. Об'єктивність та суб'єктивність наукового методу.
18. Система та класифікація методів наукових досліджень.
19. Загальнологічні методи.
20. Загальнонаукові методи.
21. Конкретнонаукові методи. Методи географічних досліджень.
22. Системний підхід в дослідженні.
23. Поняття наукової інформації. Роль інформації в наукових дослідженнях.
24. Види та ознаки науково-технічної інформації.
25. Джерела інформації та їх використання у науково-дослідній роботі.
26. Методи пошуку і збору наукової інформації. Принципи бібліографічного пошуку.
27. Інформаційно-пошукові системи. Система УДК та ББК.
28. Пошук інформації в мережі Інтернет.
29. Аналіз та інтерпретація інформації. Організація роботи з науковою літературою.
30. Поняття про інтелектуальну власність та її правова охорона.
31. Наукова організація та планування праці в наукових дослідженнях.
32. Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі.
33. Науково-дослідна робота студентів, її форми і роль у підготовці спеціалістів.
34. Наукова організація дослідного процесу студентів
35. Принципи наукової організації праці.
36. Програма, план та графік дослідження.
37. Технологія та логіка наукового дослідження. Методика наукового дослідження.
38. Загальна характеристика процесів та етапів наукового дослідження.

- 39.Формулювання теми наукового дослідження та визначення робочої гіпотези.
Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження.
- 40.Виконання теоретичних і прикладних наукових досліджень.
- 41.Викладення матеріалу та формулювання висновків. Оформлення роботи.
- 42.Організація робочого дня та робочого місця науковця.
- 43.Особливості творчої праці в наукових дослідженнях.
- 44.Етика цитування
- 45.Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність.
- 46.Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження.
- 47.Наукова публікація. Функції та види наукових публікацій.
- 48.Наукова стаття.
- 49.Тези наукової доповіді.
- 50.Вимоги до змісту і структури кваліфікаційних робіт.
- 51.Магістерська робота: загальна характеристика.
- 52.Послідовність виконання магістерської роботи.
- 53.Підготовка до захисту та захист роботи. Керівництво роботою та її рецензування.
- 54.Вимоги до оформлення магістерської роботи.
- 55.Використання програми Microsoft Word для оформлення наукових робіт.
- 56.Робота над доповідями і науковими публікаціями.
- 57.Методика підготовки та оформлення публікацій. Техніка написання тексту.
- 58.Доповідь (повідомлення) та особливості її підготовки.
- 59.Специфіка усного виступу перед аудиторією. Підготовка презентації до виступу.
- 60.Підготовка та оформлення студентських публікацій.
- 61.Правила оформлення публікацій. Наукова мова та її особливості.
- 62.Види та теоретична база географічних досліджень.
- 63.Підготовка та етапи географічних досліджень. Інформаційне забезпечення роботи.
- 64.Польові географічні дослідження, їх організація, проведення та аналіз.

65. Техніка конкретних польових фізико-географічних досліджень.
66. Організація географічних експедицій.
67. Методика проведення соціально- та економіко-географічних досліджень.
68. Державна організація наукової діяльності в Україні.
69. Пріоритетні напрями наукових досліджень.
70. Система підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів.
71. Соціально-правовий статус наукових працівників.
72. Правова база з питань науково-технічної діяльності.
73. Міжнародні наукові зв'язки України.
74. Міжнародний досвід ведення науково-дослідницької роботи.
75. Науково-дослідна робота у США та Західній Європі.
76. Грантова робота.
77. Етичні норми і цінності науки.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

НАУКА І НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поняття та мета курсу

Наука - це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення. Як специфічна сфера людської діяльності вона є результатом суспільного розподілу праці, відокремлення розумової праці від фізичної, перетворення пізнавальної діяльності в особливу галузь занять певної групи людей. Необхідність наукового підходу до всіх видів людської діяльності змушує науку розвиватися швидшими темпами, ніж будь-яку іншу галузь діяльності.

Поняття "наука" включає в себе як діяльність, спрямовану на здобуття нового знання, так і результат цієї діяльності — суму здобутих наукових знань, що є основою наукового розуміння світу. Науку ще розуміють як одну з форм людської свідомості. Термін "наука" застосовується для назви окремих галузей наукового знання.

Закономірності функціонування та розвитку науки, структури і динаміки наукового знання та наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами і сферами матеріального й духовного життя суспільства вивчає спеціальна дисципліна - наукознавство.

Одним з основних завдань наукознавства є розробка класифікації наук, яка визначає місце кожної науки в загальній системі наукових знань, зв'язок усіх наук. Найпоширенішим є розподіл усіх наук на науки про природу, суспільство і мислення.

Наука виникла в момент усвідомлення незнання, що в свою чергу викликало об'єктивну необхідність здобуття знання.

Знання — перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини. Це — ідеальне відтворення умовною формою узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності.

Процес руху людської думки від незнання до знання називають пізнанням, в основі якого лежить відбиття і відтворення у свідомості людини об'єктивної дійсності

Наукове пізнання — це дослідження, яке характерне своїми особливими цілями і задачами, методами отримання і перевірки нових знань. Воно сягає сутності явищ, розкриває закони їх існування та розвитку, тим самим вказуючи практиці можливості, шляхи і способи впливу на ці явища та зміни згідно з їхньою об'єктивною природою. Наукове пізнання покликане освітлювати шлях практиці, надавати теоретичні основи для вирішення практичних проблем.

Основою і рушійною силою пізнання є практика, вона дає науці фактичний матеріал, який потребує теоретичного осмислення. Теоретичні знання створюють надійну основу розуміння сутності явищ об'єктивної дійсності.

Діалектика процесу пізнання полягає в протиріччі між обмеженістю наших знань і безмежною складністю об'єктивної дійсності. Пізнання — це взаємодія суб'єкта й об'єкта, результатом якого є нове знання про світ. Процес пізнання має двоконтурну структуру: емпіричні і теоретичні знання, які існують в тісній взаємодії та взаємозумовленості.

Знання зводяться до відповідей на декілька запитань, які схематично можна зобразити таким чином:

Що? скільки? чому? яке? як? — на ці запитання має дати відповідь наука.

Як зробити? — на це запитання дає відповідь методика.

Що зробити? — це сфера практики.

Відповіді на запитання зумовлюють безпосередні цілі науки — описування, пояснення і передбачення процесів та явищ об'єктивної дійсності, що становлять предмет її вивчення на основі законів, які вона відкриває, тобто у широкому значенні — теоретичне відтворення дійсності.

Істинні знання існують як система принципів, закономірностей, законів, основних понять, наукових фактів, теоретичних положень і висновків. Тому істинне наукове знання об'єктивне. Разом з тим наукове знання може бути відносним або абсолютним.

Відносне знання — це знання, яке, будучи в основному адекватним відображенням дійсності, відрізняється певною неповнотою збігу образу з об'єктом.

Абсолютне знання — це повне, вичерпне відтворення узагальнених уявлень про об'єкт, що забезпечує абсолютний збіг образу з об'єктом. Безперервний розвиток практики унеможливорює перетворення знання на абсолютне, але дає змогу відрізнити об'єктивно істинні знання від помилкових поглядів.

Наука, як специфічна діяльність спрямована на отримання нових теоретичних і прикладних знань про закономірності природи, суспільства і мислення, характеризується такими основними ознаками:

^ наявністю систематизованого знання (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів, гіпотез, основних понять, фактів);

^ наявністю наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження;

^ практичною значущістю як явища (процесу, що вивчаються, так і знань про нього.

Розглянемо основні поняття науки.

Наукова ідея — інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок. Вона базується на наявних знаннях, але виявляє раніше не помічені закономірності. Наука передбачає два види ідей: конструктивні й деструктивні, тобто ті, що мають чи не мають значущості для науки і практики. Свою специфічну матеріалізацію ідея знаходить у гіпотезі.

Гіпотеза — наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Наукова теорія включає в себе гіпотезу як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає суттєво економити час і сили, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. Розрізняють

нульову, описову (понятійно-термінологічну), пояснювальну робочу і концептуальну гіпотези.

Якщо гіпотеза узгоджується з науковими фактами, то в науці її називають теорією або законом.

Поняття, як правило, завершує процес наукового дослідження, закріплює результати, отримані вченим особисто у своєму дослідженні. Сукупність основних понять називають понятійним апаратом, тієї чи іншої науки.

Науковий факт — подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими становить основу наукового знання, відбиває об'єктивні властивості явищ та процесів. На основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони. Рух думки від незнання до знання керується методологією.

Методологія наукового пізнання — вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності

Метод дослідження — це спосіб застосування старого знання для здобуття нового знання. Він є засобом отримання наукових фактів.

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність спрямована на здобуття і використання нових знань.

Вона існує в різних видах:

- 1) науково-дослідницька діяльність;
- 2) науково-організаційна діяльність;
- 3) науково-інформаційна діяльність;
- 4) науково-педагогічна діяльність;
- 5) науково-допоміжна діяльність та ін.

Кожен із зазначених видів наукової діяльності має свої специфічні функції, завдання, результати роботи.

Мета науки - це пізнання законів розвитку природи і суспільства, їх вплив на предмети та явища, їх властивості й відношення, що здійснюються за допомогою логічного і абстрактного мислення.

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

У межах науково-дослідницької діяльності здійснюються наукові дослідження. Наукове дослідження цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій.

Розрізняють дві форми наукових досліджень: фундаментальні та прикладні.

Фундаментальні наукові дослідження — наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини. Прикладні наукові дослідження — наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на здобуття і використання знань для практичних цілей.

Наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату. Науковий результат — нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Науково-прикладний результат — нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, яке впроваджене або може бути впроваджене у суспільну практику. Науково-прикладний результат може мати форму звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо. До основних результатів наукових досліджень належать:

- > наукові реферати;
- > наукові доповіді (повідомлення) на конференціях, нарадах, семінарах, симпозіумах;
- ^ курсові (дипломні, магістерські) роботи;
- > звіти про науково-дослідну (дослідно-конструкторську; дослідно-технологічну) роботу;
- > наукові переклади;
- > дисертації (кандидатські або докторські);

- > автореферати дисертацій;
- ^ депоновані рукописи;
- > монографії;
- ^ наукові статті;
- ^ аналітичні огляди;
- ^ авторські свідоцтва, патенти;
- ^ алгоритми і програми;
- > звіти про наукові конференції;
- ^ препринти;
- ^ підручники, навчальні посібники;
- ^ бібліографічні покажчики та ін.

Суб'єктами, наукової діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III — IV рівнів акредитації, громадські організації у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Науково-дослідницькою діяльністю займається значне коло людей. Тих, хто робить це постійно, називають дослідниками, науковцями (науковими працівниками), вченими.

Дослідником називають людину, яка здійснює наукові дослідження.

Науковець — це той, хто має відношення до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у певній галузі науки.

Вчений - фізична особа, яка провадить фундаментальні та (або) прикладні-наукові дослідження з метою здобуття наукових та (або) науково-технічних результатів.

Науковий працівник — вчений, який за основним місцем роботи та контракту професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації.

Люди, які мають відповідну спеціальність і кваліфікацію, працюють, як самотужки, так і об'єднуючись в наукові колективи.

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інформація - це відомості про події, процеси, які відбуваються у господарській діяльності людей, природі, суспільстві. Інформація є об'єктом збереження, передавання і перетворення для в будь-якій сфері людської діяльності.

Розрізняють інформацію звукову, текстову, цифрову та ін.

Повідомлення - форма подання інформації. Кожна інформація має свої форми подання, які полягають у зміні будь-якої величини: висоти і частоти коливань звуку, інтервалу між імпульсами тощо. Ця змінна величина називається сигналом, тобто носієм інформації.

Завданням інформаційного забезпечення є інформування учасників науково- дослідного процесу про стан досліджуваних об'єктів, функціонування їх і відповідності нормативно-правовим актам та законодавству у господарському механізмі підприємств.. Крім того, інформаційне забезпечення є засобом комунікації науковців з питань, що стосуються їхньої професійної діяльності.

Інформаційне забезпечення господарського механізму ускладнюється відповідно до зростання бізнесу і виробництва в умовах ринкових відносин та прискорення науково- технічного прогресу. Передусім збільшуються обсяги економічної інформації про діяльність підприємств, концернів, Корпорацій, спільних підприємств, яка містить дані для дослідження науковців. Зростання обсягів інформації ускладнює організацію і методику проведення досліджень на рівні мікроекономіки.

Економічна інформація - це сукупність відомостей, які характеризують виробничу ,і фінансово-господарську діяльність.

Виходячи із завдань інформаційного забезпечення і ролі в науково-дослідному процесі, в основу його класифікації покладено:

1. професійну інформаційну комунікацію;
2. пізнавальність інформації;
3. зміст інформаційного забезпечення.

I. Професійна інформаційна комунікація ґрунтується на контактах працівників, зайнятих у науково-дослідному процесі.

Розрізняють такі види професійної інформаційної комунікації наукових працівників: ^ робочу - між членами підрозділу при здійсненні наукових досліджень; ^ інформаційну пряму - дослідження інформації про стан досліджуваних об'єктів та поведінки їх у динамічних процесах виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємств;

^ інформаційну непряму - вивченню нормативно-правових актів, які регулюють поведінку досліджуваних об'єктів, методичних вказівок та інструкцій щодо виконання науково-дослідних процедур, службове листування тощо;

^ інформаційну опосередковану вивчення ,про виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємств однієї галузі і зіставлення їх з даними досліджуваного підприємства, спеціальної, літератури, а також інформації радіо, телебачення і кіно.

В інформаційному контакті дослідники використовують принципи інформатики - науки, яка вивчає будову і загальні властивості інформації, Закономірності її створення, перетворення, передавання і використання у різних сферах діяльності людини. Усі види інформації, фіксованої на матеріальних носіях (папері, магнітних носіях та ін.), інформатика розглядає як документи, які розрізняють за змістом і особливостями узагальнення інформації.

Щодо наукових досліджень з економіки інформація - це сукупність будь-яких відомостей про стан і зміни параметрів об'єктів або відповідності їх нормативно-правовим актам. Для цілей інформування дані про об'єкт дослідження перетворюються в інформаційні сукупності, які характеризують відхилення цих об'єктів від параметрів, передбачених законодавством, плановими завданнями, договорами, інструкціями та положеннями, затвердженими державними і господарськими органами управління.

За ступенем пізнавальності інформацію у науково-дослідному процесі поділяють на:

- нову, яка відображує новизну запропонованого рішення або обґрунтовує причину недоліків, виявлених дослідженнями (наприклад, результати інвентаризації цінностей, факторного аналізу виконання плану виробництва і реалізації продукції);

- релевантну, яка раніше була у аналогах, тобто прототипі (звітності про виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємства). Описання прототипу повинно стосуватися лише тієї частини досліджуваних об'єктів, у якій виявлено недоліки у санкціонуванні їх, використанні або збереженні.

Ш. За змістом інформаційне забезпечення науково дослідного процесу поділяють на законодавче планове і нормативно-довідкове, а також договірне, технологічне, організаційно-управлінське і фактографічне.

1) Законодавче - сукупність законів, які регулюють суспільні відносини і окремі законотворчі стосунки. Законодавство - це діяльність вищих органів державної влади до видання законів. В Україні законодавство здійснюється винятково Верховною Радою України.

Окрему групу становлять нормативно-правові акти, які приймає виконавча влада на додержання чинного законодавства. До таких актів належать укази Президента України, постанови і розпорядження уряду України з питань економічного і соціального розвитку держави.

2) Планове і нормативно-довідкове - сукупність інформації, яка є в планах економічного і соціального розвитку досліджуваного підприємства; норми і нормативи витрачання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; утворення фондів та резервів для покриття фінансових ризиків; розміри платежів до бюджету, з соціального страхування та ін.

Планово-нормативні дані розробляють безпосередньо на підприємстві в межах надання йому прав Законом України про підприємства і затверджених норм і нормативів. Крім того, вони є в різних нормативних актах (інструкції, положення, методичні вказівки), які видаються державними і господарськими

органами управління (Мінфіном, Держкомстатом та Мінпраці і соціальної політики України, банками, комітетами) з планування, обліку, звітності, контролю, статистики та ін.

3) Договірне - господарські угоди, контракти з суб'єктами підприємницької діяльності, складені досліджуваним підприємством та затверджені в установленому порядку. До них належать договори на поставку сировини, товарів, реалізацію продукції тощо.

4) Технологічне - технічна документація з технології виробництва продукції, робіт і послуг, міждержавні та державні стандарти, технічні умови якості продукції, галузеві стандарти, проектно-технічна документація та інші, які використовуються на досліджуваному підприємстві.

5) Організаційно-управлінське складається із структури досліджуваного підприємства, його юридично-правової, госпрозрахункової самостійності і організаційно-розпорядчих документів, затверджених вищестоящою організацією, а також накази, розпорядження, службове листування з питань виробничої і фінансово-господарської діяльності. Крім того, сюди відносять організаційно-розпорядчі документи, які видає керівництво підприємства (штатний розпис, накази і розпорядження), службове листування з питань його діяльності.

6) Фактографічне - сукупність даних економічного характеру про факти (операції), які дійсно відбулися у виробничій і фінансово-господарській діяльності, відображені у первинних документах облікових реєстрах бухгалтерського, податкового, статистичного і внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, а також у звітності про діяльність підприємства, корпорації.

Отже, класифікація інформаційного забезпечення спрямована на всебічне інформування працівників, зайнятих у науково-дослідному процесі, про стан і зміни у функціонуванні об'єктів, які досліджуються.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СТУДЕНТІВ

Науково-дослідницька діяльність студентів {НДДС) вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю.

Поняття "науково-дослідницька діяльність студентів" включає в себе два взаємопов'язані елементи:

1) навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;

2) наукові дослідження, що здійснюються студентами під керівництвом професорів і викладачів.

Для НДДС вищих навчальних закладів характерним є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізуються в навчальному процесі та поза-навчальний час. Це забезпечує їхню участь у науковій діяльності протягом усього періоду навчання, тісно пов'язану як із науково-дослідницькою діяльністю, що проводиться підрозділами ВНЗ, так і з громадською діяльністю.

Зміст і структура НДДС забезпечує послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності навчального процесу, що зумовлює спадкоємність її методів і форм від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до іншої, від одних видів занять до інших, поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь, навичок у процесі виконання ними наукової роботи. Реалізована в комплексі науково-дослідницька діяльність студентів забезпечує вирішення таких основних завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;

- прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення най здібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;

- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;

- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця;

- створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів.

Науково-дослідницька діяльність студентів.

Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС)- це системне утворення, яке має свою структуру, зміст і форми.

Науково-дослідницька діяльність студентів ВНЗ здійснюється за трьома основними напрямками:

^ науково-дослідницька робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів;

^ науково-дослідницька робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТТ — у гуртках, проблемних групах (лабораторіях), перекладацьких та інформаційних студіях, фольклорних експедиціях та ін.;

^ науково-організаційні заходи: конференції, конкурси та ін.

У вищих навчальних закладах склалася певна структура НДДС: проректор з наукової роботи — рада НДДС інституту — рада студентського науково-творчого товариства (СНТТ) факультету (факультетів), СНТТ кафедри (кафедр).

Наукове керівництво СНТТ здійснюється науковим керівником, який обирається вченою радою вищого навчального закладу. Голова (з числа студентів) і члени ради СНТТ призначаються і затверджуються наказом ректора по інституту. Рада СНТТ вузу:

^ створює факультетські ради СНТТ і керує ними. Організовує разом з факультетськими СНТТ гуртки, творчі секції, бюро та ін.;

^ інформує громадськість інституту про роботу СНТТ; ^ щорічно організовує підсумкові студентські наукові, конференції; ^ організовує і проводить внутрівузівський конкурс студентських наукових робіт, контролює діяльність гуртків, студій на кафедрах;

^ організовує виставки і презентації кращих наукових праць студентів; ^ забезпечує участь студентів у регіональних та всеукраїнських конкурсах, оглядах, конференціях, олімпіадах;

^ сприяє широкому впровадженню результатів студентських робіт у практику,

публікуванню статей, тез доповідей у наукових збірках;

^ організовує взаємодію СНТТ інституту з іншими ВНЗ, закладами освіти, культури та ін.

^ морально та матеріально заохочує студентів, які ефективно здійснюють науково-дослідницьку діяльність.

Залучення студентів до науково-дослідницької діяльності здійснюється через академічну групу. На початку навчального року на стаціонарі, під час настановної сесії на заочному відділенні в групах, на курсах і факультетах проводяться бесіди про науково-дослідницьку діяльність, де висвітлюються найзначніші досягнення студентів за минулі роки, подається докладна інформація щодо запланованої наукової тематики інституту, факультетів, кафедр.

Зміст і форми НДДС відповідають основним напрямам науково-дослідницької діяльності вищого навчального закладу, базою її організації і проведення є кафедри. У керівництві НДДС беруть участь висококваліфіковані викладачі ВНЗ.

Зміст і характер НДДС визначаються:

а) проблематикою дослідницької і науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, інституту;

б) тематикою досліджень, що здійснюються кафедрами у творчій співпраці з закладами культури, освіти, з усіма профільними для ВНЗ установами та організаціями;

в) умовами дослідницької роботи студентів, наявністю бази дослідження, можливістю отримання необхідних документів, наявністю комп'ютерної техніки, Internet та Intranet; забезпечення НДДС науковим керівництвом та ін. Науково-дослідницька діяльність студентів ВНЗ здійснюється за трьома основними

^ науково-дослідницька робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів;

^ науково-дослідницька робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТТ — у гуртках, проблемних групах (лабораторіях), перекладацьких та інформаційних студіях, фольклорних експедиціях та ін.;

^ науково-організаційні заходи: конференції, конкурси та ін.

Науково-дослідницька робота студентів у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного студента і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

1) написання рефератів наукової літератури з конкретної теми в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно-орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізацій та за вибором;

2) виконання лабораторних практичних, семінарських та самостійних завдань контрольних робіт, що містять елементи проблемного, пошуку;

3) виконання нетипових завдань дослідницького характеру в період виробничої практики, на замовлення підприємств, установ, організацій, закладів культури тощо;

4) розробка методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів (глосаріїв, кросвордів, програм і методик соціологічних досліджень тощо);

5) підготовка і захист курсових та дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень спеціальних кафедр.

Методика постановки і проведення НДДС у навчальному процесі визначається специфікою ВНЗ, його науковою і матеріально-технічною базою, набутими традиціями.

Для проведення цієї роботи студенти отримують робоче місце в лабораторії кафедри, комп'ютерному класі, бібліотеці.

У деяких вищих навчальних закладах навчально-дослідницькій роботі передує спеціальний курс з основ організації та методики проведення наукових досліджень, з організації бібліографічної та патентно-ліцензійної діяльності.

Чітка організація НДДС у навчальному процесі сприяє поглибленому засвоєнню студентами спеціальних навчальних дисциплін, дозволяє найповніше виявити свою індивідуальність, сформуванню власну думку щодо кожної дисципліни. При цьому особлива увага приділяється залученню студентів до збору, аналізу та узагальнення кращого практичного досвіду, проведення соціологічних та експериментальних досліджень, підготовки доповідей і повідомлень.

Науково-дослідницька робота студентів поза навчальним процесом є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованих фахівців. Нею передбачається:

1) участь студентів у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій, лабораторій та ін.;

2) участь студентів у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт, проведенні досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів, комп'ютерного центру із закладами культури, освіти тощо;

3) робота в студентських інформаційно-аналітичних та культурологічних центрах, перекладацьких бюро;

4) рекламна, лекторська діяльність та ін.;

5) написання статей, тез доповідей, інших публікацій найпоширенішою формою організації НДДС є наукові гуртки, секції, студії, бюро, центри. Кожний із них являє собою невеликий (10—15 осіб) творчий студентський колектив, який працює над однією або кількома суміжними науковими темами, за планами, що

складаються на семестр або навчальний рік. Науковим підрозділом керує викладач, помічником якого є студент.

НДДС диференціюється залежно від курсу навчання, спеціальності та спеціалізації. Якщо напрям дослідження має між кафедральний характер, здійснюється спільне керівництво НДДС викладачами кількох кафедр.

Художньо-творча діяльність студентів здійснюється практично в усіх вищих навчальних закладах і особливо в музичних, театральних ВНЗ, на творчих факультетах інститутів культури в таких формах:

- 1) робота у творчих секціях і студіях (літературній, композиції, режисури, живопису, скульптури та ін.);
- 2) участь у концертах, конкурсах, виставках на рівні регіональному всеукраїнському та міжнародному рівнях;
- 3) виступи на радіо, на телебаченні, в пресі;
- 4) розробка сценаріїв, постановчих матеріалів, підготовка і показ спектаклів, шоу- програм, тематичних вечорів та ін.

Цей напрям НДДС забезпечує тісний зв'язок з творчими організаціями, самодіяльними колективами, закладами дозвілля, сприяє постійному вдосконаленню художньої майстерності і ефективному використанню творчого потенціалу студентської молоді.

Студенти, які досягли значних успіхів у науково-дослідницькій діяльності, можуть працювати за індивідуальним графіком виконання навчального плану в межах установленого терміну навчання. Студенти-науковці, випускники ВНЗ за рішенням ДЕК та СНТТ інституту можуть бути рекомендовані до вступу в аспірантуру, на викладацьку роботу.

АУДИТОРНІ ЗАНЯТТЯ ДИСЦИПЛІН - НАЙВАЖЛИВІША СКЛАДОВА НАВЧАННЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ СТУДЕНТІВ

Види аудиторних занять

Лекція - це основна форма проведення аудиторних занять у вищому навчальному закладі, що призначена для викладання та засвоєння теоретичного матеріалу.

Семінарське заняття - це одна із форм занять в аудиторії, де студенти під керівництвом викладача обговорюють певну тему (частину теми) навчальної програми дисципліни.

Теоретичне заняття - це одна із форм занять в аудиторії, де студенти під керівництвом викладача виконують практичні завдання та вправи з метою розвитку своїх професійних навиків і вмінь.

Лабораторні заняття (робота) - це заняття, яке проводиться у спеціальній лабораторії, де студенти під керівництвом викладача виконують певні дослідження, завдання, які потім письмово описують та захищають на відповідну оцінку. Для студентів спеціальності "Облік і аудит" лабораторні заняття не передбачені.

Значення, функції і види лекцій

Лекція - це форма навчання, у вигляді усного послідовного, систематичного викладення змісту науки. Основна дидактична мета лекції - формування орієнтирної основи для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу.

Лекція - основна форма проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі, призначена для засвоєння теоретичного матеріалу.

Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою. Лекції проводяться лекторами - професорами і доцентами вищого навчального закладу, а також провідними науковцями або спеціалістами, запрошеними для читання лекцій. Можливе читання окремих лекцій з проблем, які стосуються даної навчальної дисципліни, але не охоплені навчальною програмою. Такі лекції проводяться вченими або провідними спеціалістами для студентів і працівників вищих навчальних закладів в окремо відведений час.

Лекція, порівняно з самостійною роботою над підручниками, має значно більші можливості врахування специфіки аудиторії. Інтонація, міміка та жести викладача надають лекції емоційного забарвлення, що сприяє кращому розумінню її змісту. Крім того, прямий контакт з аудиторією посилює увагу слухачів. Студенти сприймають лекцію або із зацікавленістю до науки, або з байдужістю як до науки, так і до лектора.

Розглянемо основні функції лекції. До них відносяться:

- наукова (або методологічна),
- навчальна (або пізнавальна),
- стимулююча та виховна.

Наукова функція (або методологічна) - полягає у передачі студентам сучасного стану науки, її методу і змісту, принципів і закономірностей, її основних ідей та категорій, узагальнених нею фактів, явищ, подій. Щоб бути на рівні сучасної науки, лектор зобов'язаний постійно готуватися до лекцій, систематично поновлювати їх новим матеріалом. Методичне значення лекції полягає насамперед у тому, що лектор розкриває слухачам метод науки, за допомогою якого аналізуються життєві явища. Лекція - це школа наукового мислення.

Навчальна (або пізнавальна) - полягає у забезпеченні виконання навчального плану та навчальної програми шляхом передачі студентам визначеного обсягу знань.

Стимулююча функція - полягає у тому, що проводячи огляд джерел, порівнюючи і аналізуючи наукові напрями, теорії, ідеї, висновки, лектор виділяє основне, привертає увагу студентів до визначальних положень, викликає у них інтерес до вивчення літератури, тобто спрямовує на самостійну роботу.

Виховна - полягає в прищепленні студентам навиків самостійного мислення, поваги до своєї професії, працелюбності, вміння правильно оцінювати навколишні події та адекватно вести себе.

Класифікація лекцій:

за місцем лекцій в процесі навчання:

- вступна лекція;
- тематична (поточна) лекція;
- лекція-консультація;
- оглядова лекція;
- установча лекція;

в залежності від методів викладання матеріалу:

- - традиційна лекція;
- лекція-бесіда;
- проблемна лекція;
- лекція-візуалізація;
- лекція яка читається кількома викладачами;
- лекція із завчасно запланованими помилками;
- лекція прес-конференція;
- лекція із розв'язуванням конкретних ситуацій;

за роллю в пізнавальному процесі:

- - академічна лекція;
- популярна лекція;
- комплексна лекція;

Комплексна лекція викладається на спеціальних курсах або факультетах підвищення кваліфікації викладачів. Вона є конгломератом даних з декількох наук при зберіганні переважного значення однієї з них. Такий комплексний розгляд теми допомагає студентам оцінити проблему.

Комплексні лекції призначені для поглибленого висвітлення тих чи інших розділів і проблемних питань науки. Даний вид лекції частіше застосовують на денному відділенні. Особливістю таких лекцій є їх високий науковий рівень. Як правило, комплексні лекції читають викладачі, які ведуть наукові дослідження у даній області. Вони повідомляють студентам інформацію про різні наукові школи та напрями, різноманітні методи роботи, дискусійні питання у даній науковій області.

На вибір виду лекції впливають наступні фактори:

1) предмет лекції;

2) тема;

3) аудиторія студентів;

4) які науки вивчали студенти і які вивчають паралельно;

5) їх підготовленість до сприйняття лекції;

б) час проведення лекції (перша пара чи остання, коли студенти втомилися, і коли доцільно, підготувати для них лекцію-бесіду, якщо такий стиль допускає дана тема);

7) призначення лекції.

Але до якого б виду не належала лекція студент повинен зрозуміти:

- що вивчається;

- чому це потрібно вивчати, знати й уміти.

Етапи підготовки лекцій дисциплін

Вимоги до лекцій

Обравши той чи інший вид лекції, мої розпочинати її підготовку. Проте, щоб не помилитися у цьому, необхідно знати, які вимоги висуваються до лекцій.

Доступність. Поєднувати різні види лекцій в одній не варто: від цього може знизитися якість лекції, а головне - порушитися контакт з аудиторією. До того ж, при зміні стилів студентам буде важко пристосуватися до лектора.

Науковість. Ця вимога передбачає повідомлення студентам певної наукової інформації, що відповідає сучасному рівню розвитку науки. Завдання лекції - розкрити предмет або явище в його найважливіших проявах, знайти найголовніше та звернути увагу

студентів на нього.

Інформативність. Для того щоб ввести студента до творчої лабораторії наукового мислення, необхідним є логічно послідовне, обґрунтоване викладення предмету. Декларативне викладення готових висновків, вказання рецептів не сприяє вихованню у студентів здатності до наукового мислення.

Доказовість. Ця вимога передбачає наявність достатньої кількості яскравих і переконливих прикладів, фактів та обґрунтувань, документів і наукових

доказів. Щоб ця вимога виконувалася, необхідно підтримувати гармонічне співвідношення теоретичного та практичного матеріалу, показати зв'язок з реальністю сучасного життя. Не варто захоплюватися перевантаженням фактів і лише ілюстративним їх використанням.

Основна частина лекції розбивається на логічні вузли - основні питання. Бажано, щоб питання збігалися з навчальної програмою. Але це не означає, що лектор повинен кожен пункт програми викласти в лекції.

Кількість питань у плані лекції не повинна бути надлишковою. Приблизно 2-3 питання на одну двохгодинну лекцію, або 4-5 питань на дві лекції за однією темою (4 години).

Закріплення має за мету узагальнити в коротких формулюваннях основні ідеї лекції, логічно завершуючи її як цілісний витвір, а також спрямувати подальшу самостійну роботу студентів, закласти наукову основу для наступних лекцій.

Підбір матеріалу для лекції викладачем.

При підборі літератури для оглядового курсу викладач повинен переглянути всю доступну літературу. Рекомендується проконсультуватися з викладачем такого ж курсу в інших вищих навчальних закладах і запитати, яку літературу і чому вони її використовують.

В якості інструктивного матеріалу можуть використовуватися також підручники, закони з коментарями, судові рішення або інформація з періодичних видань.

При відборі матеріалу для лекції викладач повинен враховувати, що у лекціях слід викладати лише найважливіший програмний матеріал курсу.

Збирати матеріал - означає робити короткі виписки. Система цих виписок різна. Наприклад, можна завести папки за темами лекції.

У ці папки складаються не лише ксерокопії з періодичних видань, але й факти з життя, наукові статті.

При підготовці навчального матеріалу дуже важливо визначити його обсяг, розподілити на основний і другорядний.

Для початківців необхідні знання з тих базових понять і термінів, які відображають суть облікових процесів. При підборі потрібно бути лаконічним і водночас змістовним.

Для закріплення знань у кінці кожної теми можна надати комплекс основних питань за даною темою, навчальні завдання і тести. Крім того, викладач у кінці теми формулює основні положення і висновки, наводить приклади з повсякденного життя, розрахунки та вправи. Можна дати типові зразки розв'язуванню задач тощо.

Важливо правильно вирішити питання співвідношення підручника та лекції.

Лектор, якщо він справжній педагог, збирає матеріал в області своєї науки все життя, таким чином готуючись до лекції постійно.

У будь-якому випадку не слід переказувати підручник, приводити його приклади, тексти, докази.

У лекції, порівняно з підручником, дається новий матеріал, повторюється старий, відомий студенту, але вже з новими доказами, практичними прикладами.

Також у лекції наводяться дефініції, які можуть бути запозичені з навчальних або інших джерел, про що лектор повідомляє студентам. Крім того, лекцію не слід нагромаджувати цитатами.

Конспект викладача Зібравши матеріал, викладач повинен вирішити питання про записи до лекції: чи готувати повний текст лекції, детальні тези лекції, або ж короткі робочі записи. Зрозуміло, що повний текст на лекції не потрібний. Проте лектор обов'язково повинен мати на лекції опорні записи: план, дефініції, цитати, тези, розташовані в логічній послідовності.

Доцільно роздрукувати цей матеріал, передбачивши поля, на яких можна робити відмітки в ході лекції: що не зрозуміли студенти, скільки часу витрачено на висвітлення питання, що бажано додати тощо.

Викладач може скласти конспект за таким планом:

1. Опорний конспект-схема лекції (з планом).
2. Перелік основних понять, питань для повторення з метою розуміння теми лекції.

3. Запитання, міні ситуації для активізації мислення студентів під час читання лекцій.

4. Ілюстративний блок.

5. Література.

6. Результати лекції.

Методика проведення лекцій і їх аналіз та оцінка

Методика проведення лекцій багатогранна. У їх побудові, у формі викладення відображаються Індивідуальні особливості лектора, його творчий підхід. Але при всьому різноманітті методичних варіацій можна зробити деякі узагальнення та сформулювати основні особливості лекційного методу.

1. Вступ

На початку лекції рекомендується коротко нагадати зміст попереднього матеріалу, встановити зв'язок з ним наступної теми. Якщо лекція присвячена, наприклад, структурі балансу, то лектор нагадує класифікацію засобів підприємства, викладену на попередній лекції. У даному випадку повторення ознак групування засобів полегшить розуміння структури балансу. Цей короткий вступ у той же час мобілізує увагу слухачів.

2. План по лекції

Корисним є попередньо повідомити студентам план лекції. Краще за все, якщо він буде надрукований і заздалегідь розданий студентам, щоб вони встигли до лекції ознайомитися з літературою, продумати зміст теми. Тоді лекція буде засвоєна глибше, її педагогічний ефект зросте.

3. Виклад

Здатність лектора передати навчальний матеріал у живій, образній формі має першочергове значення. Читати лекцію з конспекту, часто заглядати в тези не рекомендується. Підготовлений лектор, що добре володіє матеріалом, чітко уявляє собі план лекції, пам'ятає її зміст. Він звертається до записів лише в тому випадку, коли потрібно навести цитату або дати точне визначення.

Студенти самостійно не можуть виділити основний матеріал курсу, тому лектор повинен постійно вказувати, які положення, методи необхідно засвоїти.

Сприйняття полегшується, якщо встановлюються причинні зв'язки нових понять з поняттями вже відомими. Цілком обґрунтованим є прийом викладення нового навчального матеріалу на основі короткого повторення та встановлення зв'язку з вже відомим. Важливого значення при цьому набуває логічно струнке і послідовне викладення даного курсу та ув'язка його викладання з іншими дисциплінами навчального плану.

Раціонально побудоване навчання вимагає, щоб у викладенні лектора було чітко відокремлено головне та суттєве від другорядного. Запам'ятовування головних, основних думок і положень полегшує зберігання в пам'яті й другорядних деталей.

3. Наочні посібники

Зміст навчального матеріалу можна значно глибше розкрити при використанні наочних посібників - показу схем, класифікаційних графіків і макетів розрахункових формулярів, а також демонстрації оргтехніки.

4. Конспект студента

Конспект є важливою формою активізації методики викладання економічних дисциплін.

Пам'ятка студентів "Як вести конспект"

1. Уважно слухайте лектора: в його словах, особливо, в інтонації є підказка щодо того, яка інформація є найважливішою. Виділяйте у конспекті лише ті моменти, які необхідно розуміти, знати, запам'ятати.

2. Визначіть для себе перелік типових скорочень, символів, знаків, які будуть використовуватися при конспектуванні. Не бійтесь, якщо такі скорочення не є загальноприйнятими. Головне - щоб їх розуміли Ви.

3. Використовуйте кілька кольорів паст, особливо якщо у Вас сильна зорова пам'ять. Проте не зловживайте ними, пам'ятайте, що червоний колір в бухгалтерському обліку - колір "сторно".

4. Не скупіться на поля! Вони Вам ще знадобляться для додаткової інформації.

5. Не засмучуйтеся, якщо Ви не встигли записати повне речення за лектором. Виділяйте основні опорні слова, проблеми, формули, факти.

6. Для цікавості й удосконалення своєї майстерності заглядайте у конспекти своїх колег; можливо їм вдалося зафіксувати більше, ніж Вам.

У пам'яті людини залишається:

- 10% - того, що вона слухає;
- 50% - того, вона бачить;
- 90% - того, що вона робить.

Конспект-схему, розроблений викладачем, слід використовувати у кількох видах роботи:

- 1) для первісного засвоєння лекції;
- 2) для роботи з підручником;
- 3) для контролю знань: перевіряючи знання студентів, можна дати завдання розкрити зміст окремого блоку конспекту, навести змістовний приклад тощо;
- 4) для повторення й доповнення тем;
- 5) для встановлення внутрішньо предметних і між предметних зв'язків.

5. Кінцівка

У кінці лекції рекомендується відвести час для відповідей на питання. Відповідати на них під час лекції не варто. Лекція, що переривається питаннями та відповідями, зазвичай втрачає систематичний характер.

У кінці лекції також можна провести невеличке опитування (тестування) на предмет першого засвоєння лекції. Позитивним моментом такого опитування є те, що лектор може одразу побачити, які питання лекції засвоєно гірше, а які - краще.

Проведення контролю на лекції сприяє тому, що студент перед лекцією проглядає конспект попередньої, хоча б у загальних рисах осмислює її зміст, а це добре впливає на якісь сприйняття нового матеріалу.

6. Реакція аудиторії та активізація сприйняття Студенти конспектують матеріал лекції переважно механічно, не усвідомлюючи ні їх змісту, ні логіки. У кращому випадку вони засвоюють під час лекції окремі положення і факти, але

більш або менш загального пов'язаного уявлення про проблему не отримують. У них поступово виробляється установка: головне - записати те, що говорить лектор, скласти конспект, щоб було легше підготуватися до іспитів.

Активне слухання залежить від багатьох факторів, головні з яких наступні:

1. Стимулювання до слухання (повідомлення плану викладення, вимога зробити висновок або аргументувати прослухане, використання цікавого матеріалу).

2. Емоційність, логічність, переконливість, темп і культура мовлення викладача, наявність у ній елементів діалогу.

3. Доступність сказаного для розуміння слухачів.

У процесі викладення лекції виникають ідеї з приводу удосконалення її структури, розподілу часу, більш точніші формулювання визначень основних понять. Це ще раз підтверджує зручність ведення конспекту з заздалегідь відведеними полями, на які й записуються бажані уточнення.

Якість лекції залежить від теоретичного рівня, методики подання базових теоретичних положень і закономірностей, що лежать в їх основі, чіткого уявлення про співвідношення необхідної та надлишкової інформації, вивільнення навчального часу на проблемний теоретичний аналіз провідних ідей у поєднанні з аналізом реальних ситуацій тощо.

Критерієм професійної підготовки викладача є вміння:

- чітко визначити мету викладання курсу;
- розробити взаємозв'язок тем та розділів курсу;
- визначити необхідний обсяг основних знань та навичок з кожної теми;
- допомогти студентам засвоїти навчальний матеріал.

Аналіз лекції можна проводити за такими критеріями:

1) самоаналіз підготовки лекції:

- розробка тематичного плану;
- вибір організаційних форм і типу проведення лекції;
- складання плану заняття;
- підготовка конспекту тез заняття;

- розробка конспекту-схеми заняття;
- підготовка контрольних питань і завдань.

2) інформаційна цінність: чи вистачило часу на висвітлення всього матеріалу (можлива помилка: надмірна кількість матеріалу); чи є інформація, наведена у лекції, реальною (можлива помилка: відсутність прикладів з практики обліку), ознайомлення з літературою за темою, доступність всіх нових термінів і понять.

3) оцінка викладу лекції: вміння володіти увагою студентів: поєднання корисної інформації з наглядом за поведінкою слухачів; уміння привернути увагу та навести порядок; звернення до конкретних слухачів (елементи діалогу); швидкість реагування на незвичайні ситуації; манера та стиль викладу; зовнішній вигляд викладача; культура мовлення: вимова, інтонація, темп, дотримання тексту або імпровізація, правильність мови, її відповідність характеру виступу;

4) виділення головних думок та висновків;

5) використання прийомів закріплення (повторення, питання на перевірку розуміння, засвоєння; підведення підсумків у кінці кожного питання, в кінці всієї лекції).

6) виховний вплив;

7) використання наочних засобів.

ВИДИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ ВІДМІННІСТЬ ВІД ІНШИХ ФОРМ ВИКЛАДАННЯ

Словосполучення "практичне заняття" має два значення. В широкому розумінні - це заняття, які відрізняються від лекції.

Види практичних занять:

Семінарське заняття - форма навчального процесу, що полягає у обговоренні студентами теми навчальної програми під керівництвом викладача.

Практичне заняття - заняття, на яких виконуються вправи та завдання під керівництвом викладача з метою формування навиків і вмінь.

Лабораторна робота - (від латинського labor - праця, робота, важкість) - заняття, пов'язані із застосуванням розумових та фізичних зусиль для розв'язання наукових та життєвих завдань

Значення практичних занять:

Серед різноманітних форм організації навчальної діяльності у вищих навчальних закладах практичним заняттям відводиться важливе місце.

Якщо лекція закладає основи наукових знань в узагальненій формі, то практичні заняття покликані поглибити, розширити й деталізувати ці знання, виробити у студентів навички щодо їх використання на практиці, розвинути ініціативу студентів до самостійного опрацювання матеріалу.

Практичні заняття є однією з найефективніших форм проведення занять, оскільки вони, крім основного призначення, допомагають викладачу краще пізнати інтелектуальний рівень кожного зі студентів, донести до них потрібні знання, та перевірити, як ці знання засвоєні.

Кожне заняття тісно пов'язане з лекційним курсом певного предмету і сприяє виробленню у студентів умінь та навиків самостійно і систематично здобувати знання з навчальних курсів (вивчення та конспектування першоджерел, матеріалів підручників та посібників, підготовка рефератів, доповідей і виступів тощо), що активізує педагогічний процес, робить його більш ефективним.

Важливим організаційним питанням щодо підвищення ефективності практичних занять є правильна побудова плану викладання курсу. В цьому плані важливо не лише встановити оптимальне співвідношення годин за окремими темами курсу між лекціями та практичними заняттями, але і передбачити таке чергування лекцій і практичних занять, яке б забезпечило всестороннє охоплення окремих питань курсу в логічній послідовності.

Найкраще засвоєння курсу досягатиметься, якщо після лекційного викладення теми планом передбачені практичні заняття з цієї ж теми і лише після цього починається опрацювання нової теми в тій же послідовності. При цьому

бажано, щоб інтервал між лекціями та практичними заняттями не перевищував трьох-чотирьох днів.

В сучасній вищій школі виділяють наступні функції практичних

Функції практичних занять:

^ Пізнавальна - що на практичних заняттях які отримані на лекції та при самостійному опрацюванні матеріалу. Крім того, наявність пізнавальної функції передбачає можливість обговорення на семінарах питань, які не ввійшли до лекції. Також за домовленістю між лектором та викладачами практичних занять окремі теми можуть бути розподілені між практичними заняттями та лекціями. Лектор може не читати частину тем (питань), що найкраще висвітлені в навчальній літературі а направити студентів до самостійного опрацювання першоджерел, орієнтуючи їх на обговорення цих тем (питань) на практичних заняттях.

^ Виховна - впливає з пізнавальної, оскільки глибоке пізнання пов'язане з усвідомленням теоретичних положень та ідей, з формуванням світосприйняття. Практичні заняття допомагають перетворенню знань у стійкі особисті переконання студентів; допомагають викладачу проаналізувати думки та вивчити інтереси студентів.

САМОСТІЙНА РОБОТА ТА ІНШІ ФОРМИ Й МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ОБЛІКОВОГО ЦИКЛУ

1. Місце, роль і форми самостійної роботи у навчальному процесі студентів
2. Отримання, виконання та перевірка домашніх завдань
3. Вивчення облікових дисциплін за підручниками, навчальними посібниками, конспектами лекцій
4. Організація і проведення практик, стажування студентів
5. Ділова гра - прогресивний метод навчання студентів.
6. Науково-дослідна робота студентів у межах навчального процесу

1. МІСЦЕ, РОЛЬ І ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота - основа будь-якої освіти, а особливо вищої. У сучасному вищому навчальному закладі самостійна робота для студентів є засобом оволодіння глибокими знаннями, формування у них активності й самостійності, розвитку розумових здібностей. Тому важливе завдання викладача - навчити студентів самостійно здобувати й застосовувати знання, працювати ефективно, а головне творчо.

Викладач вищого навчального закладу лише певним чином організовує пізнавальну діяльність студентів, саме ж пізнання здійснює сам студент. Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від занять час.

Вона починається з першої лекції і охоплює весь період навчання у вищому навчальному закладі.

Розвиток самостійності та ініціативи студентів під час навчання сприяє глибокому засвоєнню матеріалу і формуванню вміння самостійно працювати.

Ступінь самостійності під час виконання відповідних завдань виступає критерієм оцінки розвитку інтелектуальних умінь студентів. При цьому здатність студента самостійно, без допомоги викладача, виконувати завдання, яке

потребує виконання тієї чи іншої операції, свідчить про найвищий рівень розвитку інтелектуальних вмінь.

Випускник ВНЗ з облікової спеціальності в перспективі може бути головним бухгалтером, керівником економічної служби підприємства, тому підготовка таких спеціалістів повинна відрізнятися широтою і глибоким вивченням усіх аспектів економічного життя підприємства. Вже наприкінці навчання молодий спеціаліст повинен володіти навичками самостійної роботи, вмінням керувати, здатністю адаптуватися у складному виробничому колективі.

Окрім практичної важливості самостійна робота має велике виховне значення: вона формує самостійність не тільки як сукупність визначених вмінь і навичок, але і як рису характеру, що відіграє суттєву роль в структурі особистості сучасного спеціаліста вищої кваліфікації.

Самостійна робота включає в себе різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності студентів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. Реалізація цих постанов вимагає від студентів активної розумової діяльності, самостійного виконання різних пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань.

Виходячи з сутності та ролі самостійної роботи, їх можна поділити за характером пізнавальної діяльності на:

- продуктивні;
- репродуктивні

Самостійність - одна з властивостей особистості, яка характеризується: по-перше, сукупністю засобів - знань, умінь та навичок, - якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які виникають в процесі діяльності. Формування самостійності в процесі навчання - одне з основних завдань навчання у вищому навчальному закладі.

Самоосвіта - освіта, яка «збувається у процесі самостійної роботи. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних

зкладах, сприяючи поглибленню, розширенню і кращому засвоєнню знань. Основним засобом самоосвіти є самостійне вивчення літератури. Джерелами самоосвіти служать також засоби масової інформації.

Самооцінка - судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком.

Самоконтроль - усвідомлювана регуляція людиною своєї поведінки та діяльності для забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам тощо. Мета самоконтролю полягає в запобіганні або виправленні помилкових дій чи операцій. Важливу роль у процесах самоконтролю особистості відіграє її самооцінка.

Класифікація самостійної роботи студентів:

За характером пізнавальної діяльності:

- продуктивні;
- репродуктивні.

За дидактичною метою:

- підготовчі;
- спрямовані на засвоєння нових знань;
- тренувальні;
- узагальнююче-повторювальні;
- контрольні роботи.

За місцем виконання:

- аудиторні;
- домашні.

Під продуктивною (творчою) діяльністю студентів розуміють вищу форму активної самостійної роботи. Вона передбачає у психологічному аспекті наявність умінь здійснювати близьке і більш віддалене за часом перенесення знань та вмінь на незнайому ситуацію; комбінування і перетворення способів діяльності у процесі вирішення пізнавальних завдань; бачення нової проблеми у традиційній ситуації і давно існуючої - в новій; досягнення структури об'єкта та

нової його функції; застосування усталених способів розв'язання проблеми і вироблення принципово відмінного підходу.

До репродуктивних відносяться такі форми самостійної роботи, метою яких є відтворення здобутих студентами знань. Відомо, що навчання здійснюється поетапно:

I етап - засвоєння поняття,

II етап - застосування на практиці,

III етап - творче застосування набутих знань.

За дидактичною метою самостійну навчальну роботу студентів можна поділити на підготовчі, спрямовані на засвоєння нових знань, тренувальні, узагальнююче-повторювальні й контрольні роботи. Найбільш широко самостійна навчальна робота студентів застосовуються під час закріплення й удосконалення знань, умінь та навичок.

За місцем виконання самостійні роботи поділять на аудиторні і домашні.

Найбільш поширеними формами самостійної роботи з облікових дисциплін вважаються: аудиторна самостійна; написання доповідей, рефератів; розв'язування задач, виконання вправ; вивчення нормативних документів, ділові ігри; розв'язання тестів; робота з підручником.

Отримання, виконання та перевірка домашніх завдань

Одним з основних видів самостійної роботи студентів є виконання домашніх завдань, які забезпечують регулярну роботу студента над матеріалом.

Кожен викладач розуміє, що знання студентів можуть бути твердими тільки у тому випадку, якщо вони закріплюються багаторазовим повторенням інформації і у різних ситуаціях. Домашні умови роботи суттєво відрізняються від тих, що створені у навчальному закладі. Те, що в аудиторії здавалося зрозумілим, вдома може викликати у студента безліч питань. Чому для вирішення завдання доведеться пригадати пояснення викладача, застосувати їх до нової справи тощо. Крім того, вдома студент має можливість, не поспішаючи, ще і ще раз повторити прочитане або почуте в аудиторії.

Домашнє завдання може видаватись студентам у різних формах: опрацювання окремих теоретичних положень на основі джерел, вказаних викладачем, розв'язання задач, виконання практичних завдань. Але в усіх випадках воно повинно подаватися конкретно, чітко, зрозуміло для студентів.

Розрізняють наступні типи домашніх завдань:

Типи домашніх завдань:

- На засвоєння нових знань (теоретичні);
- На розвиток навичок і вмінь (емпіричні);
- На застосування знань, навичок і вмінь (практичні);
- На узагальнення і систематизацію (узагальнюючі);
- На підготовку до засвоєння нових знань (підготовчі)

Видаючи домашнє завдання, викладач рекомендує літературні джерела для подальшого вивчення курсу. При цьому необхідно надати їх коротку характеристику, звертаючи увагу студентів на найважливіші питання, що розкриваються в них. Необхідно також пояснити, на які питання слід звернути особливу увагу, якою повинна бути послідовність роботи над матеріалом, методи роботи. Викладач зобов'язаний не тільки порекомендувати студентам найбільш раціональні методи роботи, а й на наступних заняттях перевірити ефективність самостійної роботи. Не можна допускати, щоб студенти зазубрювали матеріал, адже питання організації і ведення бухгалтерського обліку вимагають їх логічного розуміння.

Раціонально рекомендувати студентам підготовку конкретних прикладів, на яких вони будуть пояснювати матеріал під час відповіді. Наприклад, якщо студенти самостійно працюють вдома над методами калькулювання собівартості продукції, тоді їм доручається самостійно продумати і підготувати приклади, на яких вони будуть пояснювати матеріал в групі.

Зміст самостійної роботи студентів вдома може полягати і у виконанні практичних робіт: розв'язання задач, оформлення документів, записів у книгах тощо. Важливо, щоб такі роботи виконувались студентами свідомо, розрахунки

і записи повинні робитися не механічно, а супроводжуватися міркуваннями, аналізом виконання робіт.

Детально плануючи самостійну роботу, викладач зобов'язаний створити умови для її належного виконання. Для цього потрібен підвищений рівень мотивації виконання тієї чи іншої роботи, чітке визначення їх зв'язку з майбутньою практичною діяльністю, адже студенти засвоюють тільки те, чому саме бажають навчитися.

Контроль виконання самостійної роботи

Виконання домашніх завдань перевіряється на наступних заняттях. Викладач зобов'язаний зробити свої висновки і зауваження з усіх питань виконаної роботи.

В ході оцінки виконання успіхів самостійної роботи на перше місце повинна бути поставлена мета не механічного запам'ятовування, а творчого засвоєння знань. Отже, основним критерієм оцінки навчальної діяльності студента повинно бути не тільки те, скільки матеріалу він встиг "підготувати" до сесії, а наскільки активно та успішно він працював протягом всього семестру.

Система контролю самостійної роботи повинна відповідати таким основним вимогам:

а) контроль самостійної роботи студентів повинен бути складовою частиною навчального процесу, здійснюватися в органічному поєднанні з його логікою;

б) система контролю самостійної роботи студентів повинна бути оперативною;

в) організація систематичного контролю повинна стимулювати усі сторони навчальної діяльності студентів, підвищувати рівень навчально-методичної роботи викладачів і сприяти підвищенню якості підготовки спеціалістів.

Контроль за самостійною роботою студентів забезпечує оцінку результатів навчання; формує у студентів моральні та вольові якості: організованість, наполегливість, працездатність; допомагає студентам глибоко осмислювати та засвоювати знання, підвищує їх творчу активність.

Контроль за самостійною роботою може бути дієвим тільки за умови чітко відпрацьованої його організації.

За дидактичними вимогами визнаються наступні види контролю виконання самостійної роботи:

1) попередній - сприяє виявленню ступеня підготовки студента до самостійної роботи з різноманітними джерелами інформації та в різноманітних видах діяльності;

2) поточний - враховує уміння студентів виконувати різні види самостійної роботи;

3) тематичний - розрахований на виявлення повноти та якості знань в обсязі теми, розділу, програми;

4) періодичний - забезпечує можливість оцінки знань та умінь, набутих студентами за тиждень, місяць, семестр;

5) підсумковий - існує для перевірки знань та умінь студентів на останньому етапі навчання.

Найбільш розповсюдженими формами контролю самостійної роботи студентів є:

1. усне опитування (індивідуальне опитування, бесіда, повідомлення студентів після підготовки контрольного завдання);

2. письмова інформація про зроблену роботу;

3. графічне виявлення знань (уміння читати і складати таблиці, графіки, схеми);

4. виявлення практичних умінь роботи з друкованими джерелами та рекомендованою літературою.

Найбільш дієвою формою контролю за самостійною роботою студентів є індивідуальні співбесіди, які можна проводити як за навчальним розкладом, так і у вільний від навчання час.

Як форма контролю за самостійною роботою студентів індивідуальні співбесіди є найбільш дієвими у вирішенні одного з найважливіших завдань, яке стоїть перед вищою школою - орієнтація на індивідуалізацію навчання.

В ході таких співбесід можна не тільки перевірити якість виконання самостійної роботи студента, але й краще порозумітися із студентами. Для контролю самостійної роботи такі співбесіди слід проводити, якщо студент пропустив одне, чи кілька занять або коли він отримав незадовільну оцінку.

Другий тип співбесіди - це розгляд теми курсу, яка не була висвітлена ні під час лекції, ні на семінарі. До початку такої співбесіди викладач дає студентам конкретне завдання і рекомендує літературу, з якою студент повинен ознайомитися. Кафедрою, як правило, до таких тем готуються відповідні методичні вказівки.

Наступним видом індивідуальних співбесід є робота зі студентами, які відстають або мають слабку загальну підготовку. Така робота вимагає від викладача витримки, такту і терпіння. Після з'ясування рівня підготовки студента та причин відставання (об'єктивних чи суб'єктивних) викладач повинен розробити та запропонувати студенту індивідуальне завдання і періодично контролювати його виконання - раз або два рази на тиждень.

Індивідуальні співбесіди можна проводити також з найкращими студентами, які потребують особливої уваги з боку викладачів, але таке спілкування повинно проводитись на більш високому рівні. Можлива розробка індивідуального графіку роботи з кращими студентами.

Ефективний контроль самостійної роботи студентів можна проводити на семінарах за допомогою методу малих груп, які попередньо формують у студентській групі, причому не обов'язково за журналом (в алфавітному порядку), а за бажанням студентів.

Специфічною формою контролю самостійної роботи студентів є спільна робота викладачів і студентів з організації наукових досліджень. Оригінальність цієї форми роботи полягає у тому, що контроль можна проводити постійно, але не нав'язливо, ніби мимохідь. Студент розуміє, що його праця відбивається на роботі всього колективу дослідників, і це накладає на нього певну відповідальність.

Самостійну роботу також можна контролювати у такій формі, як ділова гра. Остання може бути використана під час обговорення питань, які потребують експертної оцінки або виконання певних ролей. Наприклад, кожен студент може виступати у ролі експерта, попередньо вивчивши додаткові матеріали, літературу з проблеми.

Перевірка самостійно виконаної студентом роботи повинна здійснюватись з обов'язковим зазначенням усіх помилок з відповідними вказівками та коментарями. Студент повинен знати, що в самостійній роботі за інших умов виграє завжди той, хто охайно, уважно і більш ретельно виконує завдання.

3. Вивчення дисциплін за підручниками, навчальними посібниками, конспектами лекцій. Значення самостійної роботи з підручником.

Підготовка до самоосвіти передбачає значні зусилля викладачів з формування у студентів навичок навчальної діяльності. Тому особливої уваги заслуговує робота студентів з підручником, науковою і довідковою літературою, в процесі якої прищеплюються вміння і навички працювати з книгою.

Самостійна робота студента з підручником має важливе значення навіть у випадку блискучого розкриття будь-якої теми лектором. Тільки так можна отримати свідомі, міцні і глибокі знання.

Крім того, вміння самостійно працювати з підручником - це своєрідний "лакмусовий папірець", завдяки якому можна виявити загальну культуру праці, що характеризується умінням раціонально планувати свою діяльність, працювати з книгою, конспектувати.

У набутті вміння працювати з книгою суттєву роль відіграє знання структури пізнавальної діяльності. Будь-яка справа реалізується на практиці шляхом виконання в певному порядку системи дій. Для успішної самостійної праці з книгою потрібно знати, які дії входять до її складу та в якій послідовності вони виконуються.

Для викладання облікових дисциплін велике значення має правильний вибір підручників. Підручники полегшують контроль засвоєння знань, надають можливість лектору висвітлювати ті питання, які з певних причин не знайшли

свого відображення на аудиторних заняттях. Роль підручника є неоціненною при самоосвіті (особливо для студентів заочної форми навчання).

Рекомендуючи літературні джерела, викладач повинен дати їх коротку характеристику, звернувши увагу студентів на найбільш важливі питання, що розкриті в них. За формою опрацювання додаткової літератури необхідно формувати у студентів вміння працювати з науково-популярними брошурами, газетними і журнальними статтями. Це має істотне значення для успішної підготовки студентами доповідей, коротких повідомлень до заняття чи наукової конференції, написання рефератів тощо.

Навчити студентів самостійно працювати з підручником викладач має можливість, пояснюючи завдання для виконання після занять. Для цього на перших заняттях доцільно перевірити вміння окремих студентів групи самостійно працювати над підручником, адже у вищому навчальному закладі студенти, як правило, тільки починають вчитись такому виду самостійної роботи. Як правило, вже у перші дні роботи з групою викладач може виділити студентів, які вміють працювати з підручниками і тих, які мають певні труднощі з цим. Загальне враження вміння студентів отримується в результаті аналізу змісту їх відповідей, форми викладення матеріалу.

Якщо студент не навчився працювати над підручником в загальноосвітній школі, тоді його потрібно навчити у вищому навчальному закладі. Ці навички потрібні кожному спеціалісту, адже вміння працювати з підручником та додатковими джерелами - це шлях до самоосвіти, до розвитку інтелектуальних властивостей кожної людини.

Виховання у студентів вміння працювати з підручником можна почати з окремих бесід з ними, в яких слід конкретно пояснити послідовність роботи. Викладач в даному випадку повинен поділитися зі студентами своїм власним досвідом.

Види робіт з підручником

Рекомендується застосовувати наступні рівні викладення матеріалу:

I-ий рівень - максимальне використання того, що надано в методичному посібнику для викладача і книзі для студентів. При застосуванні цього рівня викладач допомагає студентам, передаючи їм практично всю необхідну інформацію для обговорення теми, пропонуючи оптимальні варіанти її вивчення, способи подання аудиторії тощо.

II-ий рівень - студенти самостійно шукають необхідну інформацію, викладач тільки допомагає їм. У цьому випадку студенти орієнтуються на інформацію, яку видає викладач, але оскільки її недостатньо для розгляду досліджуваної проблеми, студентам необхідно самостійно знайти додаткові видання, провести якісний аналіз і продумати спосіб представлення отриманих результатів.

III-ий рівень — викладач формулює лише завдання, над яким повинні працювати студенти у малих групах. У цьому випадку вони самостійно шукають необхідну інформацію, продумують варіанти її оформлення та представлення всій аудиторії.

Вибір того чи іншого рівня використання матеріалу залежить у першу чергу від ступеня підготовки аудиторії. Якщо в ній ще активно не використовувалася методика роботи в малих групах або студенти не мають досвіду участі в рольових іграх, тоді доцільно використовувати матеріали першого рівня.

Якщо група є сильною і дружною, студенти готові до активної самостійної роботи з будь-якою інформацією, мають певний досвід роботи в групах та участі в рольових іграх, тоді оптимальним буде третій рівень.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ ПРОЧИТАНОГО

Завдання для самостійної роботи з підручником передбачають формування таких умінь:

- визначати головне, найістотніше у матеріалі, що вивчається;
- виявляти характерні ознаки предметів і явищ;
- поділяти текст на логічно закінчені частини;
- порівнювати, зіставляти висвітлення одних і тих же фрагментів матеріалу в різних джерелах; встановлювати зв'язки різного характеру;

- узагальнювати, відводити фактам певне місце в системі тощо.

Крім загальних провідних ідей кожного курсу, розділу, глави, кожен параграф містить головні моменти. Сформувані вміння виділяти головне в кожному параграфі, залишаючи в полі зору провідні ідеї курсу, є одним із головних завдань в озброєнні студентів "азбукою" інтелектуальної праці.

Не менш важливим критерієм виділення головного є світоглядна цінність матеріалу. Як правило, в сучасних програмах і підручниках такий матеріал спеціально виділено в тексті малюнком, питаннями, завданнями тощо.

Складання тез та конспектування прочитаного

Великого значення в процесі організації самостійної роботи набуває вміння студентів конспектувати матеріал, що викладається в процесі пояснення. Значна частина студентів вищих навчальних закладів не вміє виділити з поясненого матеріалу основну думку та стисло записати. Тому кожен викладач повинен звертати особливу увагу на такі питання.

Робота з підручником і конспектом лекції доповнюється аналізом конспекту-схеми викладача або підготовкою такого конспекту студентами.

Один з найважливіших видів роботи над текстом підручника - складання тез.

Тези - це стислий виклад основних положень, їм притаманна закінченість, категоричність, чітка послідовність.

Складання тез передбачає ґрунтовне логічне опрацювання матеріалу, потребує великого напруження думки.

Зіставлення змісту тексту з поясненням викладача

Викладач під час пояснення намагається свідомо уникати окремих деталей, що студенти мають встановити самостійно шляхом зіставлення тексту підручника, навчального посібника, конспекта лекцій.

На жаль, значна частина студентів вважають, що їм достатньо власних записів на лекціях. Тому викладач має переконати студентів в їхній неправоті і заохотити до вивчення спеціального курсу з використанням підручника, навчального посібника, конспекта лекцій.

Порівняння й узагальнення матеріалу декількох підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій

Щоб глибоко і всесторонньо вивчити відповідний спеціальний курс студент повинен навчитись порівнювати матеріали з одних і тих же питань за різними джерелами, встановити повноту і якість викладу, порівнювати різноманітні (не рідко протилежні) погляди із принципових питань, висловлювати та аргументовано захищати свої переконання.

Студентам потрібно рекомендувати матеріал до опрацювання, за планом складеним викладачем. Такий план дає можливість студентові орієнтуватись на головне, грамотно поділити питання на основні й додаткові.

Формування висновків на підставі опрацьованого матеріалу

Опрацьований матеріал можна вважати засвоєним тільки тоді, коли студент знає та розуміє суть основних понять з певної теми, може зробити узагальнення матеріалу та чіткі, локанічні й зрозумілі висновки.

Систематизація викладених фактів, класифікація понять та інших елементів наукових знань

Студент повинен навчитись швидко опрацьовувати текст. Успіху можна досягти, якщо даний текст поділити на відповідні групи.

Класифікація понять має відповідати наступним вимогам: групи не повинні перетинатись;

і- в сумі групи повинні дати визначену множину об'єктів;

4 кожен об'єкт має входити в одну групу;

4 ділення множини об'єктів на групи повинно проходити за однією ознакою.

Самостійне вивчення окремих розділів підручника, навчального посібника, курсу лекцій

Більша частина часу на вивчення спеціальних дисциплін відводиться у навчальних планах самостійної роботи студентів. Викладач повинен пояснити їм чому частина матеріалу винесена на самостійне опрацювання і як найкраще це зробити.

Процес самостійної роботи студентів викладач повинен контролювати і періодично проводити бесіди зі студентами на предмет глибини знань ними винесено для опрацювання матеріалу.

Графічне опрацювання текстового матеріалу

Для того, щоб краще засвоїти питання студент зобов'язаний навчитись складати таблиці, схеми розрахунки, рисунки, графіки, формули, тощо. Ілюстративні матеріали дозволять усвідомити певні закономірності, структурно-логічні зв'язки, динаміку фактів, процесів, явищ.

Формування питань до викладання

Студент, який самостійно вивчає спеціальний курс, повинен заглибитись у зміст окремого питання, зрозуміти його вузлові моменти. Якщо деякі із них студентові не вдається засвоїти, він повинен звернутись за допомогою до викладача.

Дуже важливо, щоб студент навчився правильно і лаконічно формулювати питання про які він хоче поговорити з викладачем. Викладач зі свого боку повинен уважно вислухати студента, уточнити деякі нюанси предмета розмови (питання) і перейти до пояснення незрозумілих для студента речей.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК, СТАЖУВАННЯ СТУДЕНТІВ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Значення, мета і завдання практики

Однією з головних особливостей підготовки спеціалістів у вищій школі повинен бути її зв'язок з життям, конкретними завданнями майбутньої практичної діяльності. Це досягається, насамперед, безперервним поновленням змісту викладання з урахуванням останніх досягнень науки і техніки.

У процесі організації підготовки бухгалтерів вивчення теоретичних основ курсу та набуття практичних навиків повинні бути взаємопов'язаними. Забезпечити таку єдність дозволяє проходження практики. Практична підготовка

студентів вищих навчальних закладів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня.

На відміну від лекційних та практичних занять, які проводяться поза робочим місцем, практика - це навчання безпосередньо на робочому місці. Тільки на реальних робочих місцях конкретних підприємств можуть бути дійсно засвоєні всі прийоми і методи бухгалтерського обліку.

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та засобами праці в галузі майбутньої професії, формування у них на базі одержаних у навчальному закладі знань, професійних умінь і навиків для прийняття самостійних рішень при виконанні конкретної роботи в реальних умовах, виховання навиків систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні достатнього обсягу практичних знань, умінь і навиків відповідно до різних освітніх та кваліфікаційних рівнів (бакалавр, спеціаліст, магістр).

Для досягнення мети практики студент вирішує завдання, які поставлені перед ним керівником практики.

Від теорії до практики

Загальними завданнями переддипломної практики можуть бути:

- ознайомлення у організаційною структурою підприємства, технологією виробництва, організацією управління підприємством, а також організацією бухгалтерського обліку на підприємстві;

- вивчення порядку оформлення первинних та зведених, документів за господарськими операціями, що здійснюються в різних підрозділах підприємства:

- вивчення порядку приймання, перевірки та обробки первинних та зведених документів, відображення їх даних у відповідних облікових регістрах;

- прийняття безпосередньої участі у всіх етапах обробки носіїв облікової інформації;

- ознайомлення та вивчення роботи із створення, обробки та використання первинних і зведених документів;
- засвоєння порядку складання фінансової звітності та її використання для аналізу діяльності підприємства;
- ознайомлення з організацією управлінського обліку, використанням облікової інформації для контролю й прийняття управлінських рішень;
- підбір практичного матеріалу для написання дипломної роботи.

Практика виконує багато функцій, що відіграють важливу роль у процесі навчання: поглиблює знання і стає джерелом теорії, перевіряє теоретичні знання, набуті під час навчання. В дидактичному процесі практика виконує передусім завдання зв'язку теорії з практикою, збагачення знань, набутих під час неї за допомогою спостережень та уявлення.

Також велике значення відіграє практика у процесі самостійного формування спеціалістів. Тому організації та проходженню практики надається значна увага. Під час добре організованої, продуманої з дидактичної точки зору і цікаво проведеної практики студент вчиться того, чого не може йому дати вивчення підручників. Завдяки практиці, знання, отримані в навчальному закладі, стають більш конкретними, підтверджуються досвідом.

ВИДИ ПРАКТИКИ

Залежно від конкретних завдань практика може бути навчальною, навчально-виробничою, виробничою, переддипломною та інших видів.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

За своєю методикою навчальна практика наближається до звичайних практичних занять. Керівник розробляє тему і структуру лекційного заняття, що охоплює найтипівіші операції, використовуючи при цьому матеріал з практики діяльності підприємств. Попередньо викладач повідомляє загальні відомості про структуру підприємства, організацію облікового апарату, взаємовідносини підрозділів підприємства тощо, демонструючи організаційні схеми, документи грами, спеціально виготовлені з використанням матеріалів підприємства. Навчальна практика може проводитись в приміщенні навчального закладу.

Виконуючи завдання, студенти користуються бланками та формами обліку, ознайомлюються з Планом рахунків та основною обліковою документацією.

Навчальна практика студентів триває 4-5 тижнів і проводиться у два етапи. На першому етапі навчання практиканти під керівництвом викладача кафедри вивчають зміст первинних документів, аналізують їх і практикуються в їх складанні.

ЗМІСТ

	стр.
ПЕРЕДМОВА.....	3
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	15
ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ.....	19
НАУКА І НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ.....	23
КЛАСИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	25
ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СТУДЕНТІВ	29
АУДИТОРНІ ЗАНЯТТЯ ДИСЦИПЛІН - НАЙВАЖЛИВІША СКЛADOVA НАВЧАННЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ СТУДЕНТІВ.....	35
ВИДИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ ВІДМІННІСТЬ ВІД ІНШИХ ФОРМ ВИКЛАДАННЯ.....	45
САМОСТІЙНА РОБОТА ТА ІНШІ ФОРМИ Й МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ОБЛІКОВОГО ЦИКЛУ.....	48
ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК, СТАЖУВАННЯ СТУДЕНТІВ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	61